

УДК 378.22.011.032 : 8 (043.5)

DOI: 10.36550/2415-7988-2023-1-211-67-71

ЦОКУР Ольга Степанівна –

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри романо-германської філології
та методики викладання іноземних мов,
Міжнародний гуманітарний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9418-0801>
e-mail: scokur@ukr.net

АНДРАГОГІЧНИЙ ПІДХІД ЯК КОНЦЕПТУАЛЬНА ОСНОВА МОДЕРНІЗАЦІЇ ТА ГУМАНІЗАЦІЇ ПІДГОТОВКИ ВІТЧИЗНЯНИХ ТА ІНОЗЕМНИХ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Стаття присвячена висвітленню способів модернізації та гуманізації підготовки вітчизняних та іноземних здобувачів магістерських та докторських програм із застосуванням засобів андрагогічного підходу як інноваційної освітньої парадигми. Розкрито розвивально-виховний потенціал андрагогічного підходу як концептуальної основи модернізації та гуманізації підготовки здобувачів вищої освіти, відповідної етапу їхнього вікового, соціально-психологічного, дослідницько-інноваційного та професійного розвитку. Продемонстровано, що зміст освітньо-наукових програм підготовки магістрів та докторів філософії в національних закладах вищої освіти більш-менш гармонізований відповідно нових викликів суспільства знань та інноваційної економіки. Натомість форми авторитарного педагогічного впливу і методи традиційного викладання, формальні прийоми міжособистісного спілкування й застарілі технології соціально-психологічного супроводу, як вітчизняних, так і, особливо, іноземних здобувачів магістерських та докторських ступенів не повною мірою задовольняють їхні особистісні очікування та індивідуальні потреби як дорослих, інноваційно і творчо налаштованих особистостей. Наявна суперечність між гарантованими традиційними пропозиціями та їх невідповідність персональним очікуванням нового покоління здобувачів вищої освіти потребує впровадження у процес їхньої магістерської та докторської підготовки нових – андрагогічних моделей навчання, які вимагають вияву андрагогічної майстерності та андрагогічної культури викладачів. Наголошено на тому, що вітчизняні та іноземні здобувачі, які вступають на магістерські та докторські програми, потребують використання більш різноманітного й широкого арсеналу відповідних – андрагогічних засобів впливу, оскільки вважають себе дорослими і творчими особистостями. По відношенню до них з боку викладачів, експертів та консультантів як андрагогів доцільне започаткування більш тісної міжособистісної взаємодії й налагодження фасилітативної комунікації з врахуванням індивідуальних, вікових, гендерних, етнічних чинників. Основний акцент зроблено на вдосконаленні освітньо-наукових програм з підготовки магістрів та докторів філософії з освітніх, педагогічних наук шляхом впровадження засобів андрагогічного підходу, що дають змогу продукувати нові ідеї, здійснювати дослідно-експериментальну роботу з акцентом на ініціюванні дослідницько-інноваційних проектів в сфері вищої освіти, впровадженні освітніх інновацій, реалізувати завдяки набуттю соціальних (soft skills) та інформаційно-технологічних (hard skills) навичок місію служіння громаді і суспільству, більш відповідально здійснювати науково-дослідницьку та професійну діяльність у закладах вищої освіти.

Ключові слова: андрагогічний підхід, інтеграція андрагогічного підходу, андрагогічна культура, викладач-андрагог, модернізація, гуманізація, іноземні здобувачі вищої освіти, підготовка іноземних здобувачів, магістерська і докторська освіта.

TSOKUR Olga Stepanovna –

Doctor of Pedagogical Science, Professor,
Professor at the Chair of Romanic-Germanic Philology
and Methodic of Teaching Foreign Languages,
International Humanitarian University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9418-0801>
e-mail: scokur@ukr.net

THE ANDRAGOGICAL APPROACH AS A CONCEPTUAL FOUNDATION FOR MODERNIZATION AND HUMANIZATION OF NATIONAL AND FOREIGN STUDENTS' TRAINING

This article is devoted to elucidation of the ways of modernization and humanization of training of national and foreign students who pursue their Master's and Doctorate educational programs incorporating the methods of the andragogic approach as being an innovative educational system. In particular, we have managed to reveal the educational-developmental potential reflected by the andragogic approach as the conceptual foundation for modernization and humanization of training of university students in conformity with the current stage of their age, social-psychological, research-innovational and professional development. On top of that, we have been able to demonstrate the fact that the contents of the educational-scientific programs designed for Masters and PhD's degree applicants at national universities has proven to be sufficiently balanced as related to the new challenges set forth by the educational society and the innovative economy. Meanwhile, the forms of the authoritarian pedagogical impact, the methods of the traditional transfer of knowledge as well as the formal

methods of the inter-personal communication and the obsolete technologies of the social-psychological support of both national and especially foreign students of Master's and PhD studies, tend to insufficiently meet their personal expectations and needs as of adults, treated as innovative and creativity-minded individuals. Thus, the main controversy detected between the warranted traditional educational solutions and their irrelevance to the personal expectations of the newer generation of university students calls for intervention into the process of the students' Master's and PhD training and introduction of the new, andragogic models of education which require manifestation of the andragogic proficiency as well as the andragogic culture of teachers. We hereby need to emphasize that both national and foreign students of Master's and PhD programs – do have a need for utilization of a wider and more varied array of the relevant andragogic high-impact methods due to the fact that the latter display their adult and creative mindsets. We believe, it is therefore advisable to establish a more coherent inter-personal interaction between teachers, subject matter experts and andragogy consultants with the students and ensuring the facilitative communication taking into consideration the students' individual, age-based, gender-based and ethnical aspects. Consequently, the main emphasis has been placed upon the enhancement of the relevant educational-scientific training programs in for Master's and PhD degree specialists in educational and pedagogical sciences by means of implementation of the methods of the andragogic approach, which enable creation of new concepts, conduct the research-experimental activities focused on initiating scientific-innovative projects in the sphere of university education, introduction of certain educational innovations, realization (through acquisition by students of the necessary social "soft skills" and the data-technological "hard skills") of the mission of tangible contribution to the community and society and also facilitation of the students' fully accountable execution of the scientific-research and professional activities at universities.

Key words: *the andragogic approach, integration of the andragogic approach, the andragogic culture, teacher-andragogue, modernization, humanization, foreign university students, foreign students' training, Master's and PhD studies.*

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Інтелектуалізація, цифровізація та стрімке розширення частки високопродуктивної праці в усіх сферах розвитку інноваційного суспільства в наступний час вимагають суттєвої модернізації змісту, форм та технологій підготовки в національних закладах вищої освіти кадрів вищої кваліфікації із складу дорослих вітчизняних та, особливо, іноземних здобувачів, бажаючих отримати ступені «Магістра» та «Доктора філософії» за технічними, медичними, природничими, гуманітарними та іншими спеціальностями. Натомість, якщо зміст освітньо-професійних і освітньо-наукових програм підготовки магістрів та докторів філософії в національних закладах вищої освіти більш-менш гармонізований відповідно нових викликів суспільства знань та інноваційної економіки, то форми і методи викладання, способи навчально-методичного забезпечення освітніх компонент, а також традиційні засоби і формальні прийоми міжособистісного спілкування й технології соціально-психологічного супроводу, як вітчизняних, так і, особливо, іноземних здобувачів магістерських та докторських ступенів, не повною мірою задовольняє їхні особистісні очікування та індивідуальні потреби як дорослих, соціально зрілих та професійно компетентних особистостей.

Наявна суперечність між декларативно гарантованими пропозиціями, висвітленими в освітньо-професійних та освітньо-наукових програмах, та їх невідповідність персональним очікуванням нового покоління вітчизняних та, особливо, іноземних здобувачів вищої освіти, які більш яскраво виявляють свою академічну свободу, самостійність, професійну компетентність і соціальну зрілість, потребує впровадження у процес їхньої магістерської та

докторської підготовки нових – андрагогічних моделей навчання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У зарубіжній теорії і практиці проблема модернізації підготовки здобувачів вищої освіти на андрагогічних засадах посідає чільне місце з початку нового тисячоліття, що зумовлено значним покращенням політики європейських країн в аспекті забезпечення навчання дорослих [3]. Це передусім переконливо засвідчується:

– діючими нормативними документами, серед яких: Хартія європейських університетів з навчання впродовж життя (European universities' charter on lifelong learning), Резолюція Ради Європи щодо оновленої європейської політики з освіти дорослих (Council Resolution on a renewed European agenda for adult learning), Белемська рамка дій «Збільшення можливостей і потенціалу навчання дорослих для майбутнього» (Belém framework for action «Harnessing the power and potential of adult learning and education for a viable future»), Освіта та підготовка 2020. Покращення політики і забезпечення навчання дорослих в Європі (Education and Training 2020. Improving Policy and Provision for Adult Learning in Europe) та інші;

– результатами наукових досліджень зарубіжних учених, спрямованих на вияв стану освіти дорослих та її специфіки (С. Брукфілд, Г. Гроу, М. Делен, Г. Дж. Джарвіс, Дін, Д. Колб, М. Ноулз, Д. Фор, Р. Хатчінс); впливу на ефективність підготовки іноземних здобувачів вищої та постдипломної освіти як дорослих суб'єктів таких їхніх властивостей, як: автономія (Л. Кесворм, С. Мерріам), К. Непер), особиста відповідальність (Д. Гаррісон, П. Кенді, М. Ноулз), зовнішня і внутрішня мотивація (С. Брукфілд, С. Мерріам, Е. Холтон, Р. Суонсон), рефлексія (Р. Кіу, Д. Колб, Дж. Мун, Д. Шон).

У державних документах проблема андрагогічного підходу та вдосконалення професійної підготовки дорослих висвітлена не повною мірою. Натомість, завдяки проекту Закону України «Про навчання та освіту дорослих» (2020) до Національного класифікатора ДК 003:2010 «Класифікатор професій» внесено професію «андрагог». Цьому сприяли розробки українських науковців, виконаних в контексті: теорії андрагогіки та практики освіти дорослих (О. Аніщенко, О. Біда, Л. Лук'янова, О. Огієнко, Л. Сігаєва, Л. Тимчук та ін.); розробки андрагогічних моделей навчання вітчизняних та іноземних здобувачів вищої освіти (Н. Голубенко, О. Дубасенюк, О. Семенова, О. Філоненко).

Вчені одностайно констатують, що в умовах перебування в українських закладах вищої освіти іноземних здобувачів, які навчаються за магістерськими та докторськими програмами, на їх розвиток суттєво впливає низка чинників, означених як «мотиваційно-зовнішній, мотиваційно-внутрішній, проблемно-адаптаційний, аналітично-адаптаційний, інтернаціональний (полікультурний), консультативний» [2, с. 39]. Дію останніх необхідно враховувати науковим керівникам, викладачам, кураторам та тьюторам під час організації довузівської (мовної) та професійної підготовки іноземних здобувачів як дорослих.

Мета статті – висвітлити особливості андрагогічного підходу як концептуальної основи подальшої модернізації та гуманізації підготовки вітчизняних та іноземних здобувачів вищої освіти другого (магістерського) та третього (докторського) рівнів вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Андрагогічний підхід в найсучасніших європейських документах та працях зарубіжних науковців розглядається передусім в якості концептуально-методологічної основи організації процесу навчання здобувачів вищої освіти, що в найбільшій мірі враховує їхні індивідуально-психологічні й вікові особливості, а також морально-духовні, професійні й світоглядні цінності як дорослих осіб [4]. З огляду на це, під поняттям андрагогічного підходу ми розглядаємо сукупність ідей, принципів і закономірностей щодо організації, інформаційно-технологічного та науково-методичного забезпечення процесів навчання, розвитку й виховання здобувачів вищої освіти як дорослих, урахування яких дозволяє обрати найбільш доцільні форми, методи, зміст та технології оптимізації їхньої навчально-пізнавальної, квазі-професійної, самостійно-дослідницької й науково-інноваційної діяльності на кожному з провідних інституційних рівнях –

першому (бакалаврському), другому (магістерському) та третьому (докторському).

На відміну від національних освітніх реалій, в межах яких до сьогодні існують ступені «Доктор філософії» та «Доктор наук», які за новими настановами здобуваються через навчання в аспірантурі впродовж 4-х років та в докторантурі впродовж 2-х років, поняття «докторська підготовка» є усталеним термінологічним словосполученням у світовій та європейській освітній практиці. Через це, синонімом поняття докторської підготовки (*англ. doctoral training*) визнається новий термін «докторська освіта» (*англ. doctoral education*), який почав інтенсивно використовуватися під час утворення та поступової інтеграції двох європейських просторів – вищої освіти і наукових досліджень (Європейський дослідницький простір) [3].

Як закономірний наслідок, відповідно до Лісабонської стратегії Європейського Союзу 2000 р., європейський освітньо-науковий простір почали здебільшого кваліфікувати як середовище і центр докторської освіти, концепцію якої, представленою десятьма Зальцбургськими принципами. З іншого боку, докторські (освітньо-наукові) програми, які передбачають опанування здобувачами певного переліку освітніх компонент (від 30 до 60 кредитів ECTS), диференційованих на обов'язкові та вибіркові (не менш 25%) навчальні дисципліни, мають сприяти поглибленому навчанню спеціальності та практичному використанню здобутих загальних та спеціальних компетентностей у процесі виконання оригінального дослідження, розглядаються в якості соціокультурних механізмів надання «підвищених дослідницьких кваліфікацій» (*англ. advanced research qualifications*) [6].

Останнє вимагає впровадження структурованих освітньо-наукових програм підготовки магістрів та докторів філософії із застосуванням засобів андрагогічного підходу, який, з одного боку, під час викладання навчальних дисциплін націлює викладачів на формування в них загальних (наукових, філософських, комунікативних і т.д.), професійних та фахових компетентностей згідно обраної спеціальності та спеціалізації. З іншого боку, – зобов'язує здобувачів магістерського та докторського ступенів вищої освіти як дорослих та автономних осіб нести персональну відповідальність за якість засвоєння методологічних, концептуальних, між-предметних та професійно орієнтованих знань, набуття універсальних дослідницьких умінь і соціальних навичок, комунікативних та лідерських якостей у процесі опанування обов'язкових та вибіркових навчальних

дисциплін, а також проведення оригінальних наукових досліджень та самостійного оформлення їх результатів у вигляді кваліфікаційних праць.

Вивчення досвіду організації підготовки вітчизняних та іноземних здобувачів другого (магістерського) і третього (освітньо-наукового) рівнів вищої освіти за спеціальностями 091 «Біологія», 081 «Право», 011 «Освітні, педагогічні науки», 035 «Філологія», накопичений в українських закладах вищої освіти (Ізмаїльський державний гуманітарний університет, Криворізький державний педагогічний університет, Міжнародний гуманітарний університет, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця, Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького, Центральноукраїнський державний університет імені В. Вінниченка та ін.) засвідчує, що під час викладання загальнопрофесійних та фахових дисциплін найбільш інноваційно налаштовані викладачі дотримуються концептуальних настанов андрагогічного підходу, зокрема, у вигляді практичної реалізації моделей контекстного [2], самокерованого [1], трансформативного [6] та емпіричного [5] навчання. Останні, відтворюючи концептуальні й технологічні засади андрагогічного підходу, допомагають не тільки зрозуміти саму природу навчання і відмінності вітчизняних та іноземних здобувачів вищої освіти як дорослих осіб, але й визначити принципові зміни у професійній свідомості, дидактичному мисленні й поведінці сучасного викладача як андрагога. Оскільки іноземні здобувачі досить яскраво виявляють свою «мотивацію, особисту відповідальність, рефлексію, автономію і досвід» [1], то це потребує набуття їхніми наставниками «властивостей андрагога як професіонала в освіті дорослих» [4], а також сформованості у нього андрагогічної майстерності і культури, заснованої на «володінні рольових функцій тьютора, фасилітатора, консультанта, наставника, модератора, експерта тощо» [4].

З метою підтвердження правомірності означеного припущення було проведено опитування вітчизняних і іноземних здобувачів другого (магістерського) і третього (освітньо-наукового) рівнів вищої освіти. Узагальнені результати опитування підтвердило, що під час застосування засобів андрагогічного підходу в магистратурі й аспірантурі викладачі:

– під час впровадження моделей контекстного і самокерованого навчання мають забезпечити психолого-педагогічну підтримку і особистісно зорієнтовану комунікацію зі здобувачами як дорослими, виступаючи в ролі андрагогів (фасилітаторів, тьюторів і

консультантів), які, визначивши їхні навчально-пізнавальні особливості та ресурси, враховуючи досвід, стиль навчальної діяльності, потенційні інтелектуально-творчі можливості, мають справедливо оцінювати досягнуті результати з огляду на сутнісні характеристики дорослого, який бере на себе відповідальність за різні рішення, пов'язані з навчальною діяльністю;

– під час впровадження моделей трансформативного навчання, яке відбувається через моделювання ситуацій відкриття та творчого пошуку здобувачами способів розв'язання проблем, за допомогою чого діалог «студент-педагог» будується на основі взаємної довіри, що створює безпечну освітню атмосферу для комунікації, викладач здебільшого має виступати в ролі андрагога-фасилітатора (який заохочує дорослих створювати норми, які підтримують порядок, справедливість, повагу, відповідальність, сприяють рівноправному співробітництву, забезпечують рівні можливості для участі) і андрагога-модератора, який, мотивуючись устремлінням у наданні допомоги дорослому активно залучати його досвід, має критично оцінювати ґрунтовність нових знань через організацію різних ситуацій, які спонукають здобувачів до критичної рефлексії щодо власних припущень, перевірки спірних переконань за допомогою дослідження, вживання заходів щодо внутрішньої рефлексії і критичної оцінки;

– під час впровадження моделей емпіричного навчання, яке вимагає від здобувача ініціативи, креативності, прийняття рішень та відповідальності за результати діяльності, оскільки він активно займається визначенням завдань і способів проведення дослідження, експериментуванням, розв'язанням проблем, тобто є залученим у процес пізнання на інтелектуальному, емоційному, соціальному, духовному та фізичному рівнях, що надає автентичності, викладач має виявляти властивості андрагога як експерта та супервайзера, а передусім виконувати роль фасилітатора. Основні завдання останнього мають включати організацію практичного досвіду і встановлення меж дослідження, підтримку здобувачів, забезпечення фізичної та емоційної безпеки, полегшення процесу навчання на підставі можливості навчатися на наслідках, помилках і успіхах реального життя.

За нашими спостереженнями, проведеними впродовж 2020-2023 рр., не тільки перехід на моделі навчання із застосуванням засобів андрагогічного підходу має бути визначальним у процесі навчання вітчизняних та іноземних здобувачів вищої освіти, які здобувають найвищі освітні рівні. Крім цього, велике значення мають систематично організовані адаптаційні,

профорієнтаційні, виховні і розвивальні заходи, започатковані в українських закладах вищої освіти, які дозволяють більш ефективно інтегрувати іноземних здобувачів до академічного, освітньо-наукового й соціокультурного середовища. Такими заходами особливо відрізняються Одеська національна юридична академія та Міжнародний гуманітарний університет (президент, академік Ківалов С.В.; ректор, професор Громовенко К.В.), в яких до національних, професійних та факультетських свят, а також науково-практичних конференцій, фахових тренінгів і семінарів, які користуються попитом здобувачів, долучаються видатні діячі науки, освіти і культури, зарубіжні партнери, відомі громадські діячі, підприємці і працедавці. Позитивним результатом такої творчої і плідної співпраці є відкриття нових магістерських і докторських програм за найсучаснішими спеціальностями, модернізація інформаційно-технологічного й інноваційна навчально-методичного забезпечення освітньо-наукового середовища, яке приваблює вітчизняних та, особливо, іноземних здобувачів не тільки високопрофесійним складом викладачів, але й гуманістичними формами і методами психологічного впливу та андрагогічної взаємодії всіх зацікавлених суб'єктів.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Встановлено, що впровадження андрагогічних моделей, спроектованих на використанні засобів контекстного, самокерованого, трансформативного та емпіричного навчання, користуються підвищеним попитом передусім у іноземних здобувачів магістерських та докторських ступенів через те, що їх провідною цінністю є всебічний особистісний і професійний розвиток кожного із суб'єктів освітнього процесу. Андрагогічні моделі безпосередньо впливають на формування освітньої пропозиції, її мету, вибір форм, методів і засобів навчання і викладання, вдосконалення способів міжсуб'єктної взаємодії, а відтак на ефективність результатів навчання іноземних здобувачів вищої освіти.

Накопичений досвід засвідчує, що вдосконалення освітньо-наукових програм з підготовки магістрів та докторів філософії з освітніх, педагогічних наук із складу вітчизняних та іноземних здобувачів шляхом впровадження засобів андрагогічного підходу, дають змогу продукувати нові ідеї, здійснювати дослідно-експериментальну роботу з акцентом на ініціюванні дослідницько-інноваційних проєктів в сфері вищої освіти, впровадженні найновітніших освітніх інновацій.

Перспективи подальшого дослідження полягають у конкретизації засобів андрагогічного підходу, доцільних для дидактичного та психолого-педагогічного супроводу іноземних здобувачів докторського ступеню під час їхнього навчання у вітчизняних закладах вищої освіти.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Barnett, R. Conditions of flexibility: securing a more responsive higher education system. York: The Higher Education Academy (HEA). 2014.
2. Brockbank, A., McGill, I., & Beech, N. Reflective Learning in Practice. Burlington: Gower Publishing. 2002.
3. Camilleri, A. F., Delplace, S., Frankowicz, M., & Hudak, R., Profile of professional higher education in Europe. Brussels: Haphe Consortium. 2013.
4. Knowles, M.S., Holton, E.E., Swanson, R.A. The Adult Learner: The Definitive Classic in Adult Education and Human Resource Development (6-th ed.). New York: ELSEVIER Butterworth Heinemann. 2005.
5. Kolb, A. Y. & Kolb, D. A. The Teaching Role Profile. Boston, MA: Hay Resources Direct. 2011.
6. Mezirow, J. Learning as transformation: Critical perspectives on a theory in progress. San Francisco: Jossey-Bass. 2000.

REFERENCE

1. Barnett, R. (2014). Conditions of flexibility: securing a more responsive higher education system. York: The Higher Education Academy (HEA). [in English]
2. Brockbank, A., McGill, I., & Beech, N. (2002). Reflective Learning in Practice. Burlington: Gower Publishing. [in English]
3. Camilleri, A. F., Delplace, S., Frankowicz, M., & Hudak, R., (2013). Profile of professional higher education in Europe. Brussels: Haphe Consortium. [in English]
4. Knowles, M.S., Holton, E.E., Swanson, R.A. (2005). The Adult Learner: The Definitive Classic in Adult Education and Human Resource Development (6-th ed.). New York: ELSEVIER Butterworth Heinemann. [in English]
5. Kolb, A. Y. & Kolb, D. A. (2011). The Teaching Role Profile. Boston, MA: Hay Resources Direct. [in English]
6. Mezirow, J. (2000). Learning as transformation: Critical perspectives on a theory in progress. San Francisco: Jossey-Bass. [in English]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ЦОКУР Ольга Степанівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри романо-германської філології та методики викладання іноземних мов Міжнародного гуманітарного університету.

Наукові інтереси: модернізація та гуманізація підготовки вітчизняних та іноземних здобувачів магістерських та докторських програм.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

TSOKUR Olga Stepanovna – Doctor of Pedagogical Science, Professor, Professor at the Chair of Romanic-Germanic Philology and Methodic of Teaching Foreign Languages, International Humanitarian University.

Scientific interests: modernization and humanization of training of national and foreign students who pursue their Master's and Doctorate educational programs.

Стаття надійшла до редакції 28.09.2023 р.